

sol va obrir-se el 27 o el 28, és a dir, que els teníem als talons.

Al pas de la frontera vam tenir una gran recepció. Una fila de soldats senegalesos disposada en ziga-zaga, molt estreta, ens filtrava. Passàvem un a un i no al pas de cursa.

El rellotge dels anys, despreocupat dels esdeveniments que vivíem aquí, acabava de fer-nos una mala jugada. Estàvem a França a finals de gener o primers de febrer de 1939. Havia acabat aquí el nostre malson? Per desgràcia, no!

Havia passat molt de temps des de la nostra sortida del poble abans que poguéssim trepitjar sòl francès. És veritat que quan vàrem marxar ens van dir que sol era per alguns dies, però si sol era per uns dies a què treia marxar? Ara ja fa més de setanta anys. Per descomptat deu ser el que normalment es deu dir a tots aquells que es veuen obligats a marxar.

Crec que s'ha de diferenciar entre els que opten per fugir a causa d'un canvi de règim al qual han combatut i temen per la seva vida i la dels seus, i els que s'expatrien per una raó econòmica o semblant. Aquests últims poden tornar a casa si ho desitgen, i també es poden emportar la maleta plena quan ho han decidit.

Hi ha moltes possibilitats que si els esdeveniments que s'han desenvolupat al nostre país mai haguessin succeït, la família lbars mai hagués posat els peus a França, d'això n'estic plenament convençut.

Reprenent el fil del nostre èxode, vam passar la frontera oficialment el 6 de febrer de 1939, aquesta si més no és la meva versió, encara que pot ser errònia, ja que no recordo en quin document que vaig llegir de la meva mare ella havia declarat una altra data. És possible que, amb més de seixanta anys entremig, la memòria ens faci males jugades!

Una vegada arribats al nostre destí ens van agrupar en una sala gran, potser era una sala d'espectacles o una escola, per les seves dimensions. Hi havia molta gent. Era ple de baf i fum, ja que tres o quatre estufes estaven

enceses per donar-hi escalfor.

Recordo perfectament que em van venir unes ganes terribles de *fer un riu*, com dèiem amb el cosí Peret, però fora feia molt de fred.

Contra una paret estava situada una bóta de fusta, i darrere vaig veure un revòlver amb una culata de nacre. La temptació va ésser forta. Volia amargar-lo a la butxaca, no hagués estat res d'estrany, però per sort la raó va triomfar. Amb el temps això seria una sort.

Solament uns quilòmetres separaven les poblacions de Perthus a Boulou. Vam fer-los en columna a peu. Allí uns autobusos ens esperaven per portar-nos a l'estació de Pepignan. En aquells temps no hagués descrit la ciutat com Dalí (el centre del món), sinó més aviat com un lloc de pas... cap a l'inconegut.

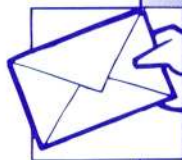
Vam canviar de mitjà de transport i vam substituir l'autobús pel tren en un llarg viatge. Potser no ho era en quilòmetres, sinó en temps. Si haguéssim hagut de fer-lo en autobús no hauria estat possible. Els trens de tercera classe de l'any 1939 feien de tot: de vagó llit, de restaurant, etc. Si això era possible!

Vam estar en aquest tren tres dies i quatre nits. Si ens haguessin dit el lloc on ens portaven no hauria canviat res, ja que ens era difícil situar les ciutats de França i, fins i tot en aquells temps, algunes d'espanyoles.

Segons el llibre *Par delà l'exil et la mort*, de Louis Stein, uns cinquanta mil refugiats espanyols foren enviats cap a l'oest de França –nosaltres entre ells–, i foren considerats uns privilegiats si es comparaven amb els que varen quedar-se al litoral.

La Creu Roja continuava, de tant en tant, fent-se present en algunes estacions, entre les portes del tren. No podíem baixar, amb la sola excepció d'anar a buscar aigua, i sempre vigilats.

Per fi vam arribar. Tota aquesta gent vam desembarcar a Fougères i Vilaine. Érem uns

180 aproximadament. Sol hi havia vells, dones, nens i alguns adolescents. Ens van dur a una casa molt gran, que devia haver estat un convent o un edifici similar. S'anomenava la Providència, i de segur que providencial sí que ho fou.

Aquest va estar el nostre primer domicili al país de la Torre Eiffel.

Hi havia algunes sales molt grans que estaven buides a excepció de les estufes, dos o tres per habitació, i aquestes eren ocupades per algunes dotzenes de persones.

Cadascú va escollir el seu racó. Ens van subministrar gerres, mantes i vam prendre posició de la nostra nova llar. No existien separacions, si més no al començament. Poc a poc cadascú es va fer el seu niu. Dos noies es van instal·lar davant nostre, una de les quals es deia Josefina. Les males llengües, que vagis on vagis sempre hi són, deien que eren de mala vida. De tant en tant les mirava de reüll, no estaven tan malament.

Altres sales estaven ocupades de la mateixa manera. Feia molt de fred al carrer, estàvem al mes de febrer. Quan hi havia molta animació en aquella casa era a l'hora dels àpats, que es celebraven al primer pis de l'edifici.

Els dies anaven passant sense gaires sotracs. Rebiem diaris en els quals podíem llegir anuncis cercant informació per part d'espanyols detinguts en camps de concentració sobre els seus familiars. Nosaltres també podíem fer-ho.

I un dia arribà el nostre torn. Del camp de concentració de Vernet (de memòria sinistra), a Ariège, una persona anomenada Isidre Ibars Vendrell demanava notícies sobre la seva família, i al mateix temps aprofitava per donar la seva adreça. Fou d'aquesta forma tan singular com vam establir el primer contacte amb el pare. El varen canviar moltes vegades de camp: Bram, Septfonds, Barcarès, le Vernet, Argelès... i de ben segur que encara oblidó algun nom.

Dubto molt que el meu pare hagués estat durant la seva estada als diferents camps un fomentador de disturbis. Més aviat penso que

quan feien el cens del camp, el fet de dir la veritat sobre la seva ideologia política li va costar ser classificat com a sospitós, com a molts d'altres, i ser enviat a Vernet: camp disciplinari per a anarquistes, comunistes, socialistes, etc.

Més endavant vaig tenir l'oportunitat de llegir un llibre dels periodistes Fabrès, Queralt i Grando que portava per títol *Teniu la memòria curta*. En ell deien frases com: "En tres setmanes catorze mil sis-cents espanyols van morir de gana sobre la sorra francesa". "El govern francès els dóna 150 grams de pa diari i dues sardines"... Esdevindria carregós enumerar aquí tots els detalls del que varen haver de sofrir.

El contacte amb el meu pare no es va interrompre, cada mes ens donaven dos segells per escriure. Com sempre la necessitat fa afilar l'enginy, i algú va descobrir una manera per fer servir els segells més d'una vegada. Consistia a ensabonar-los per tal que la tinta de correus no s'adherís damunt i així es poguessin aprofitar més d'un cop. Però clar, això no podia pas durar sense que ho descobrissin tard o d'hora.

La nostra estada a la Providència anava passant, i gairebé era el paradís. Els nens de seguida obliden els mals moments quan tenen amb què distreure's. A poc a poc jo m'adaptava.

Davant de la casa hi havia un pati molt gran, de fet quan ets petit el sentit de les proporcions no és el mateix, jo tot ho veia gran. Era allí on anàvem a jugar.

Els moments difícils s'allunyaven cada dia més. Les sortides a l'exterior de la Providència eren rares: dues tardes per setmana i sota vigilància. Aquest era el moment que escollien les autoritats per a registrar-ho tot, de dalt a baix; sens dubte buscaven armes. Mai vaig sentir que haguessin trobat res, però jo coneixia un xicot madrileny uns dos o tres anys més gran que jo, que s'anomenava José Martín, que en tenia una, i cada cop que sortia l'amagava a la butxaca.

També teníem una altra possibilitat per sortir.

Era necessari conèixer algú que fos com un *padrino*, que es responsabilitzés de nosaltres. I això fou el que passà. Durant la nostra estada es va celebrar una festa campestre, prop de Fougères, organitzada pel Partit Comunista local. Ens van convidar a assistir-hi. La nostra institutriu, que n'era simpatitzant i potser fins i tot militant, va acceptar la invitació. Havíem de fer algunes petites demostracions de ball, cant... per la festa, cosa que ella es va encarregar de tenir a punt.

Vaig fer amics, i entre tots n'hi havia dos amb qui teníem més afinitat. Un es deia Isidoro Berrozpe, basc i gairebé de la meva edat, i l'altre Josep Saltó, català.

El primer feia d'intèrpret a la Providència ja que sabia francès. Mai vaig saber com l'havia après. Abans de marxar vivia a Sant Sebastià. Isidoro va fer coneixença amb un senyor que era a la festa. Ens el va presentar al Josep i a mi, i així fou com vam entrar en relació amb ell. Aquest seria un home que tindria un paper molt important en la meua vida.

El seu nom era Joseph, encara viu. Treballava a la cristalleria de Fougères. Per fondre el vidre era necessari arribar a la temperatura de 1.300-1.400 graus. A l'estiu era infernal, però a l'hivern no estava malament. Els horaris de treball es feien en relació amb la temperatura que regnava dins la fàbrica.

La jornada començava a les cinc del matí i acabava a la una i mitja del migdia, amb una pausa de vint minuts per dinar. Això permetia a Joseph, i després a mi, de disposar de les tardes lliures. Dos cops per setmana venia a buscar-nos als tres i podíem sortir, ens comprava lliminadures, ens feia berenar, ens comprava fins i tot roba... En poques paraules, es va mostrar molt generós mentre estàvem a Fougères, i més tard igualment.

Per desgràcia les coses bones aviat s'acaben, i les dolentes a ningú entristeix quan finalitzen. Haguéssim pogut dir sense cap mena de dubte que la Providència havia estat amb nosaltres en la nostra estada bretona.

Però vet aquí que un dia tot es capgirà. Corrien rumors que havíem de marxar amb destinació a Argelès, i així fou. L'agrupació va tenir lloc a Rennes. Els autobusos van venir a buscar-nos per traslladar-nos a aquesta ciutat, a una cinquantena de quilòmetres.

Hi havia moltíssima gent! Cap a l'oest hi van anar dispersats. Però ens van reagrupar, si no a tothom, gairebé. Ara tindria lloc el viatge a l'inrevés. El lloc on ens van establir devia ser un camp de futbol.

Joseph va venir a veure'ns per darrera vegada i ens van convidar al restaurant als tres. Recordo que al menú, entre altres coses, hi havia pollastre. Jo no el podia sofrir, i se'm devia notar a la cara, ja que la cambrera va

comentar: "Per ser que diuen que es moren de gana!". Sorprenent, no? No m'ha agradat mai la pell del pollastre, i per això la mala cara. Però de totes maneres ja he dit que gana no n'he passat mai.

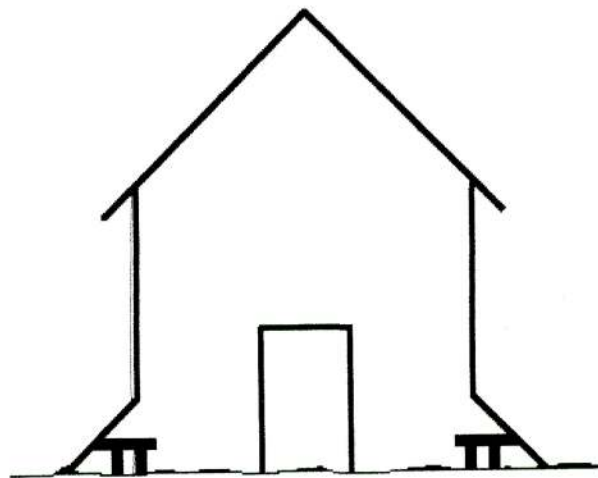
Joseph no va tornar a veure mai l'Isidoro ni en Saltó. Es va escriure durant un temps amb el primer fins que a poc a poc es va acabar la correspondència.

El viatge de tornada va ser molt més ràpid que el d'anada. Després d'arribar a Argelès em van separar de la meua família i em van dur a un camp d'adolescents a Saint Cyprien. Em trobava al primer camp venint de Narbonne; la meua mare i els meus germans al segon camp i el meu pare al tercer. Tots ells menys jo es trobaven dins d'Argelès-sur-Mer.

Podia veure la mare i els germans una tarda per setmana. En canvi el meu pare no el vaig tornar a veure fins que vam sortir definitivament del camp, és a dir, fins que ens vam reagrupar al poble on visc actualment, Cahuzac, uns onze mesos més tard.

Vivíem en uns barracons de fusta molt grans. Estaven aixecats de terra uns cinquanta centímetres, amb una espècie de prestatgeria on es col·locava el matalàs de palla, brut de no dir. El sòl era de terra.

Aquesta és la vista frontal del barracó que teníem destinat com a casa, amb els llits posats davall dels sortints. Aquesta disposició deixava molt espai lliure al mig, damunt el

terra.

Més endavant, he vist per televisió el mateix tipus de barracó a altres camps. Devia ser el model oficial estàndard.

Continuarà

24 d'agost de 2007, exposició de pintures a l'oli Alpicatures, d'Albert Corretgé i Angel Piulats, al recent inaugurat Museu Molí de l'Oli de ca l'Agustí.

23 de setembre de 2007, inauguració del rocòdrom municipal.

7 d'octubre de 2007, inauguració de la plaça de l'Escorçador i de les noves instal·lacions del camp de futbol municipal, vestidors i camp de gespa artificial.

Alpicat, any 1953 dC

MARÇAL